

MARTINA HORVAT

Ante Starčević – otac domovine, publicist, književnik, jezikoslovac, prevoditelj i političar

Ove godine slavimo dvjestotu obljetnicu rođenja istaknutoga publicista i političara Ante Starčevića, koji je, osim po svojim književnim djelima i političkim zalaganjima za hrvatsku samosvojnost i širenje hrvatske nacionalne misli, poznat i po drugim radovima relevantnima za povijest hrvatskoga jezika.

Ante Starčević, nećak gramatičara i vjerskoga pisca Šime Starčevića, rođen je u Velikome Žitniku kraj Gospića 23. svibnja 1823. godine. U obližnjemu općinskom mjestu Klancu polazio je četverorazrednu njemačku osnovnu školu, a potom kao trinaestogodišnjak odlazi na pouke svojem stricu, polubratu svojega oca, Šimi Starčeviću, župniku u Karlobagu. Sa znanjem stečenim kod strica 1839. odlazi na školovanje u Zagreb. Nakon završene gimnazije studirao je filozofiju na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu. Tada je, uz preporuku senjsko-modruškoga biskupa Mirka Ožegovića, upućen na studij bogoslovlja u Pešti, gdje je stekao doktorat iz filozofije 1846. godine. Zbog izbijanja revolucije 1848. godine dolazi u Senj. Odustavši od svećeništva, natječe se za mjesto nastavnika na zagrebačkoj Akademiji i u liceju u Beogradu, a od početka pedesetih godina do 1861. radio je kao perovođa u odvjetničkoj pisarnici L. Šrama u Zagrebu.

Starčević – književnik

Za vrijeme školovanja Ante Starčević priklonio se ilirskom pokretu i sveslavenstvu te je, prihvaćajući preporodne ideje, pisao romantičarske pjesme i prozna djela u *Danici*, *Zori dalmatinskoj* i *Bačkoj vili*. U pedesetima, za vrijeme neoapsolutizma, nastavlja se baviti književnim radom te piše četiri drame, od kojih je sačuvana samo drama *Selski prorok*, koja se smatra pretečom hrvatskoga pučkog igrokaza. Tiskana je 1923., a izvela ju je Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca u Zagrebu 1936. Satirične pjesme objavljivao je u svojim zrelim godinama, a s vremenom je, uza zaokret prema realizmu, objavljivao i feljtone, kritike, aforizme i filozofske eseje u *Narodnim novinama* i *Nevenu*. Njegov esej o pjesmama Ignjata Đurđevića nazvan je prvim pravim esejom o dubrovačkoj književnosti. Svojom novelom *Prizor iz života*, objavljenom u *Nevenu* 1853., svrstava se u rane hrvatske noveliste. Književni povjesničari smatraju ga najplodnijim i najizvornijim hrvatskim književnikom pedesetih godina 19. stoljeća. U feljtonima i književnim kritikama objavljenima u *Narodnim novinama* u pedesetim godinama 19. stoljeća kuduo je osobito *Kolo* u urednika A. T. Brlića zbog nepoznavanja hrvatskoga jezika i povijesti:

Neka niko ne misli, da se kanim udaljiti od jezika narodnoga: dapače ja se njega čversto deržim, i nastojim ga samo urediti, koliko je moguće, obće razumljivim učiniti, i polepšati... (Odgovor na poslanicu gospodina A. T. Brlića. *Narodne novine*. 21. listopada 1851.).

Bavio se i prevođenjem. Prevodio je Anakreonta (Anakreontove začinke. *Neven*. 1853. 44–47, 51) i Apijana (Rimska Iliria. *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*. 1863. 7).

U Matici ilirskoj djelovao je od 1852. do 1855. godine kao odbornik, tajnik, suradnik *Nevena* (feljtoni u rubrici *Tobolac*) i njegov urednik 1853., a kraće je vrijeme bio i član Društva za jugoslavensku povjestnicu i starine.

Starčević – idejni začetnik pravaške stranke

Iako u mladosti sklon ilirskomu pokretu i preporodnim idejama, u pedesetim godinama 19. stoljeća postupno se ograđuje od pripadnika ilirskoga pokreta misleći da ilirci pogoduju tuđinskim interesima. Posvećuje se isticanju hrvatskoga identiteta, izgradnji moderne nacionalne ideje na temeljima državnoga prava i povijesti. To će izazvati otpor iliraca, a Ljudevit Gaj javno se ogradio od njegova pisanja. Protiveći se tijesnoj suradnji Hrvata i Srba, ustrajava na oblikovanju i širenju hrvatske nacionalne misli, čime će izazvati sukob s vukovcima koji su nastavili suradnju s Karadžićem.

Nakon sloma Bachova apsolutizma, s obnovom ustavnosti početkom 1861. godine, Starčević je izabran za velikoga bilježnika Riječke županije. Protiveći se realnoj uniji s Ugarskom, sporazumima s Austrijom, ali i sveslavenskoj suradnji, ističe hrvatsku samosvojnost i težnju za uspostavom uzajamnosti između legitimno izabrana vladara i naroda, a zauzima se i za obnovu cjelovitosti Hrvatske na temelju povijesnih ugovora, čime će na tome položaju donijeti programske smjernice budućoj stranci.

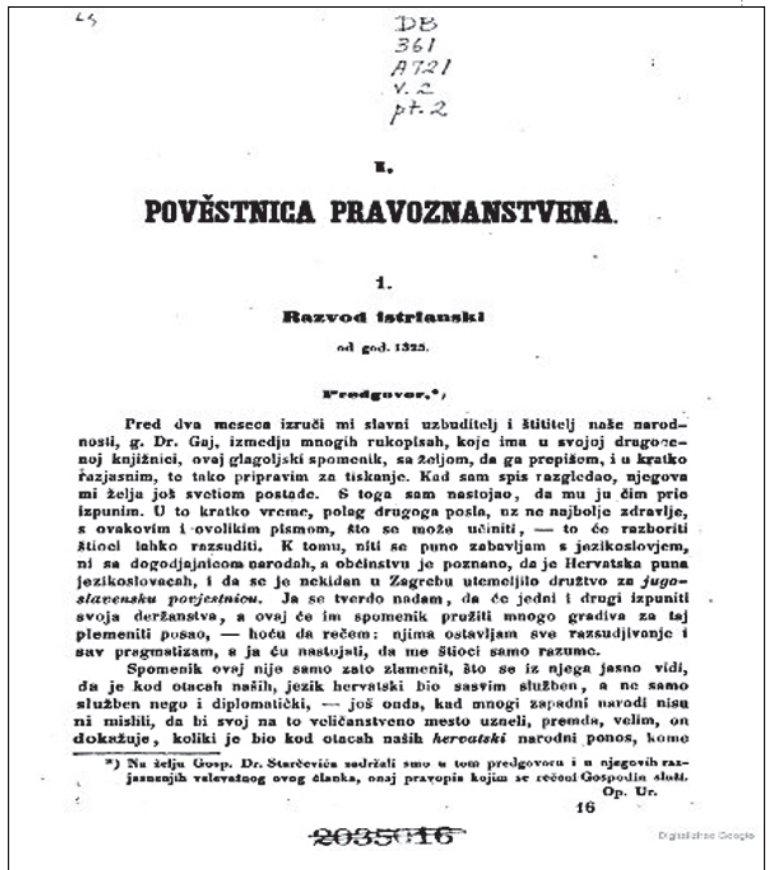
Na izborima za Hrvatski sabor 1861. godine izabran je za zastupnika kotara Hreljin i Grobnik. Do kraja života bio je zastupnik trećega izbornog kotara Zagreba (1865.), Krapinskih Toplica (1871.), Kraljevice (1878.), Bakra (1881., 1884.), Čabra (1887.) i Delnica (1892.). S Eugenom Kvaternikom osnovao je 1861. Stranku prava, koja je odbacivala uže povezivanje Hrvatske s Austrijom ili Ugarskom i zagovarala personalnu uniju, a djelovala je pod krilaticom *Ni pod Beč, ni pod Peštu, nego za slobodnu i samostalnu Hrvatsku*. Stranka je okupljala hrvatsku inteligenciju, pa su njezini članovi bili brojni političari, književnici i drugi kulturni djelatnici. Starčević je suspendiran i uhićen 1862. jer je optužio austrijske vlasti da su namjerno izazvale nered u Rijeci pri posvećivanju županijske zastave te je proveo mjesec dana u zagrebačkome zatvoru.

Nakon Rakovičke bune 1871., kad su Kvaternik i ostali vođe strijeljani, odbačene su optužbe da je pomagao ustanicima. U Jastrebarsko se povlači 1873. i ostaje do 1878. Tada je ponovno biran u Sabor te je bio zastupnikom do kraja života. Starčevićev dom u Zagrebu, izgrađen narodnim prilozima, predan mu je 1895. godine, a ondje je i preminuo 28. veljače 1896. godine.

Starčević – jezikoslovac

Ante Starčević progovarao je u Hrvatskome saboru, ali i pisao u ondašnjim glasilima o mnogobrojnim temama. Njegov se odnos prema hrvatskome jeziku može iščitati i iz njegove vlastite jezične prakse i iz javnih obrana neovisnosti hrvatskoga od srpskoga jezika.

Jedan je od važnijih Starčevićevih radova, nastao na molbu Ljudevita Gaja, transliteracija iz glagoljice u latinicu *Razvoda istrijsanskoga od god. 1325.* uz obradu toga pravnoga teksta o razgraničenju posjeda među naseljima u Istri. Važnost dokumenta ogleda se i u tome što se u njemu jezik naziva „hrvackim”. Starčević je prvi koji ga je objavio, i to u *Arhivu za povjestnicu jugoslavensku* 1852. godine.

1. slika: Razvod istrijsanski od god. 1325.
Arhiv za povjestnicu jugoslavensku II. Zagreb. 1852.

Starčević se dosljedno služio ekavštinom (*mesec, dragocen*), starim padežnim nastavcima i nekim zastarjelim riječima, a slogotvorni *r* pisao je s popratnim samoglasnikom *e* (primjerice *Hervatska* i *hervtaski*).

Danas tražimo ... razlike među n. p. klobukom, škerljakom, šeširom; među čašom, kupom, žmuljem, itd. U tomu imamo pravo. Nu krivo ćemo imati ako te razlike potegnemo i na davninu... Hervatski jezik ne samo da se je rimštini uzprotivio, nego on ju je u Hervatskoj pohervatio... (Jezik i pismo Hervatah, *Hervatska*, 1. siječnja 1871., str. 265 – navedeno prema pretisku Bežen, Ante; Horvat, Marijana; Jozić, Željko. 2017. *Lički jezikoslovni trolist*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Udruga Ličana *Vila Velebita* iz Zagreba. Zagreb.).

Za života je, kao i nakon smrti, bio iznimno cijenjen, a Eugen Kumičić ga je u svojoj *Uroti zrinsko-frnankopanskoj* (1892.) prozvaao *ocem domovine*. Osobit je utjecaj u književnosti imao na Antu Kovačića i Antuna Gustava Matoša, a po njemu su nazivane mnogobrojne tiskovine i udruge. Njegova je ideja hrvatske nacionalne misli utkana i u Ustav samostalne Republike Hrvatske.

Velikim se početnim slovom pišu sve riječi u višerječnim perifraznim imenima ako uz njih ne stoji ime osobe na koju se perifraza odnosi: Ocu Domovine podignut je spomenik u Zagrebu., ali: Ante Starčević otac je domovine., Anti Starčeviću, ocu domovine, podignut je spomenik u Zagrebu.

Velikim se početnim slovom piše prva riječ višerječnoga imena kojim je obuhvaćeno više osoba: Sveta braća / Solunska braća (sveti Ćiril i Metod), Sveta obitelj / Nazaretska obitelj (Isus, Marija i Josip).

2. slika: Pravilo iz *Hrvatskoga pravopisa* (pravopis.hr)